

5. ЕКОЛОГІЧНА І ПРИРОДНО-ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА..... 255

Л.М. Буяк, В.К. Паучок
"СУБСИДІЙНА" ПАСТКА І РЕФОРМИ: ДВІ БАЗОВІ МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ МОЖЛИВИХ ТА РЕАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ВІЙНИ..... 255

М.Б. Вітер, Х.О. Засадна, О.В. Тищенко
ТЕХНОЛОГІЯ КЛАСТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ..... 263

Х.Я. Яремик
СИСТЕМА ЦИКЛІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ 268

6. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ..... 273

І.А. Дубовіч, М.Г. Булгакова
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗМІНИ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ 273

М.Ю. Тараріко
ЕКОНОМІЧНА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМ ВІДТВОРЕННЯ АГРОЕКОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ДЕРНОВО-ОПІДЗОЛЕНИХ ҐРУНТІВ..... 278

Ю.І. Грицюк, П.Ю. Грицюк
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРИКЛАДНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 284

ДО ВІДОМА АВТОРІВ СТАТЕЙ..... 295

І. ЕКОЛОГІЧНА ЕКОНОМІКА І СТАЛІЙ РОЗВИТОК

УДК [338.246.025.2+34]:630*6(477)

Доц. Г.С. Гулик, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СУЧАСНІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Звернено увагу на сучасні еколого-економіко-правові проблеми використання, охорони та відтворення лісових ресурсів. Розглянуто потребу розроблення належної теоретико-методологічної бази та прийняття відповідних еколого-економіко-правових норм, які забезпечили б практичну реалізацію сталого лісокористування. Відображено основні чинники, які впливають на правопорушення в лісовому секторі. Запропоновано розробити та реалізувати такий новий науково-дослідний напрям як "Синергетичне еколого-економіко-правове забезпечення сталого лісокористування".

Ключові слова: стале лісокористування, синергетика, еколого-економіко-правові норми, управління лісовим господарством.

Актуальність дослідження. У наш час ефективно використання, охорона і відтворення лісових ресурсів становить одну з найбільш актуальних еколого-економіко-правових проблем в Україні. Оскільки Україна є лісодефіцитною, то відповідно ця проблема має важливе значення і для розвитку її економіки. Лісодефіцит у нашій державі є однією з причин виникнення еколого-економіко-правової конфліктності між органами державної влади, лісокористувачами та інтересами місцевих громад щодо правил лісокористування. Наявні суперечності між економічними та екологічними інтересами суспільства у сфері лісокористування часто призводять до різнобічного розуміння соціальних, екологічних, економічних та правових завдань з питань використання, охорони та відтворення лісових ресурсів.

Саме тому сьогодні постає потреба у розробленні такої теоретико-методологічної основи й прийнятті таких еколого-економіко-правових норм, які забезпечили б поступовий перехід до сталого лісокористування

Метою роботи є розроблення теоретико-методологічної бази та практичних рекомендацій щодо застосування еколого-економіко-правових норм для формування системи сталого лісокористування.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Деякі аспекти еколого-економіко-правових проблем щодо лісокористування відображено у працях таких вітчизняних вчених як: В. Андрейцев, І. Бистряков, Т. Галушкіна, С. Генсірук, М. Голубець, А. Головка, І. Грабинський, Л. Гринів, Ю. Губені, А. Дейнека, Я. Коваль, В. Костицький, С. Кравченко, В. Кравців, Л. Мельник, С. Мельник, Є. Мішенін, І. Пила, І. Синякевич, І. Соловій, Н. Тітова, Т. Туниця, Ю. Туниця, Ю. Шемшученко, М. Шершун та ін., а також зарубіжних – К. Гофман, Г. Дейлі, Л. Карюкштіс, В. Кіттон, Н. Кожухов, Р. Костанза, Т. Лобовиков, Н. Медведєв, Д. Медоуз, І. Мелехов, М. Месерович, Н. Мойсеєв, Е. Пестель, А. Петров, Н. Реймерс, Д. Фарлей та ін. Поряд із цим, з аналізу опублікованих наукових

праць впливає, що більшість із них спрямовані на розгляд окремих (соціальних, екологічних, економічних або правових) засобів регулювання лісокористування.

На нашу думку, для більш поглиблених і ґрунтовних теоретико-методологічних і прикладних досліджень у сфері лісокористування доцільно застосувати одночасно екологічні, економічні та правові інструменти, тобто методи синергетики. Синергетика, як новий міждисциплінарний науковий напрям, вивчає закономірності виникнення, формування й розвитку систем, для яких є характерними відкритість, самоорганізація та нелінійність. У таких системах спостерігається узгоджена поведінка підсистем, внаслідок чого зростає ступінь їхньої впорядкованості, тобто зменшується ентропія [1, с. 351; 2, с. 34]. Сам термін "синергетика" використовують як у природничих, так і в гуманітарних науках [4, с. 1].

Відсутність синергетичного, комплексного міждисциплінарного еколого-економіко-правового підходу до вивчення теоретико-методологічних та практичних основ сталого лісокористування є однією з причин, що негативно впливає на ефективне використання, охорону та відтворення лісових ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Рациональне використання, охорона і відтворення лісових ресурсів належать до актуальних проблем економіки природокористування. Вирішення цих проблем має особливе значення для нашої держави, яка є лісодефіцитною, оскільки частка лісистості становить лише 15,7 % від її території, за оптимальної – 20-24 %.

Відсутність належної теоретико-методологічної основи та недосконалість законодавства у системі національного лісокористування є підґрунтям для виникнення суперечностей між економічними та екологічними інтересами суспільства і держави. З огляду на це, для досягнення цілей сталого розвитку постає потреба у розробленні відповідних теоретико-методологічних рекомендацій та прийнятті таких еколого-економіко-правових норм, які забезпечували б умови поетапного переходу від традиційного до сталого лісокористування.

Зміст сталого лісокористування трактуємо як триєдиний процес використання, охорони і відтворення двоєдиних компонентів лісової екосистеми [5, с. 115-119]. Тобто деревинних, недеревних рослинних і тваринних ресурсів, а також багатосторонніх суспільно корисних екологічних функцій лісу.

Поняття та сутність сталого лісокористування було сформульовано на Міністерській конференції з питань захисту лісів Європи (Гельсінкі, 1993) [7]. Стале лісокористування означає управління лісами й лісовими площами та їх використання таким чином і з такою інтенсивністю, які забезпечують їх біологічне різноманіття, продуктивність, здатність до відновлення, життєздатність, а також здатність виконувати сьогодні і в майбутньому відповідні соціальні, екологічні та економічні функції на місцевому, національному і глобальному рівнях без шкоди для інших екосистем [4, с. 7].

Із визначення сталого лісокористування випливає, що для більш поглиблених і ґрунтовних теоретико-методологічних і прикладних досліджень у сфері лісокористування необхідно застосовувати одночасно екологічні, економічні та правові інструменти. Отже, процес формування ефективної системи сталого лісокористування необхідно здійснювати на основі синергетичного підходу, який

полягає в інтегральному застосуванні екологічних, економічних і правових інструментів управління лісовим господарством та забезпечує його нову якість, оскільки він виникає у разі одночасного їх застосування. Це дає змогу забезпечувати високий соціальний та еколого-економічний ефект як у лісокористуванні, так і в природокористуванні загалом, що, водночас, сприятиме переходу України до сталого розвитку.

Зазначимо, що 8 жовтня 2003 р. Президія НАН України прийняла Постанову № 243 "Про наукові засади екологічної економіки", в якій поставлено завдання поглибленого вивчення процесів використання і відтворення природно-ресурсного потенціалу та збереження навколишнього середовища [5, с. 238]. Ця постанова послужила вихідною методологічною основою у пошуку шляхів підвищення ефективності лісового господарства та переходу до сталого лісокористування.

Варто зазначити, що тривале ігнорування триєдиного процесу використання, охорони та відтворення лісових ресурсів в Україні призвело до зниження якості лісів, їхньої продуктивності та погіршення структури лісового фонду. Такий стан не залишався поза увагою держави. Ще у 2010 р. Держкомлісгосп України (нині Держагентство лісових ресурсів України) схвалив "Концептуальні засади наближеного до природи лісівництва". Проте, через недосконалість еколого-економіко-правової бази, вони реалізуються повільно.

З огляду на це, настала потреба в розробленні та реалізації такого нового науково-дослідного напрямку як "Синергетичне еколого-економіко-правове забезпечення сталого лісокористування" (рис. 1). Цей напрям дає змогу об'єднати зусилля науковців екологічної, економічної та правової галузей у вивченні, аналізі та вирішенні проблем, які є в лісовому господарстві.

Рис. 1. Синергетичне еколого-економіко-правове забезпечення сталого лісокористування

Використання міждисциплінарного еколого-економіко-правового поєднання дає нове розуміння і значення концепції сталого лісокористування. У чинному Лісовому кодексі України (ст. 2, 19, 34 та ін.) є положення про стале використання лісових ресурсів та стале ведення лісового господарства. Але, як свідчить досвід України, практична реалізація концепції сталого розвитку в лі-

совому секторі просувається повільними темпами. Еколого-економіко-правовий аналіз Лісового кодексу України показав, що окремі його положення ще неповною мірою забезпечують дієву реалізацію концепції сталого лісокористування. Зважаючи на це, необхідно привести Лісовий кодекс України у відповідність з принципами сталого лісокористування.

Вважаємо, що застосування інтегровано поєднаних екологічних, економічних та правових інструментів здатне пришвидшити їх втілення. Відсутність такого підходу до вивчення теоретичних і практичних основ ускладнює реалізацію сталого лісокористування. На основі проведеного фахівцями Національного лісотехнічного університету України опитування [6, с. 138] виявлено основні чинники, які впливають на правопорушення в лісовому секторі України (табл.).

Табл. Основні чинники, які впливають на правопорушення в лісовому секторі, %

Чинник правопорушення у лісовому господарстві	Зовсім не впливає та частково впливає	Істотно впливає та впливає вирішальним чином
Недостатній контроль з боку лісової охорони	59,0	33,0
Бюрократичні перепони в законному користуванні лісом громадян	53,0	35,5
Висока складність отримання дозволу на лісокористування	52,5	34,0
Нагальна потреба в дровах	51,5	41,5
Відсутність ефективних штрафних санкцій	48,5	39,5
Недосконалість лісового законодавства	39,5	47,5
Існування тіньової економіки	33,0	49,5
Бажання отримати високі прибутки бізнесовими структурами	32,0	54,5
Бідність населення	32,5	60,0
Бажання отримати додатковий дохід населенням	31,0	60,0
Низька зарплата працівників лісового господарства	22,5	68,0
Недостатнє фінансування лісгосподарських підприємств	24,0	69,0
Високий рівень безробіття	22,0	70,5

Проведені дослідження про причини незаконних рубань лісу та інших правопорушень (забруднення, пошкодження, пожежі тощо) показали, що для усунення цих проблем та підвищення ефективності регулювання питань використання, охорони й відтворення лісу необхідне застосування інтегрованих екологічних, економічних та правових інструментів. Відсутність балансу між екологічними, економічними і правовими системами та еколого-економіко-правовими важелями призводить до того, що лісокористувачі недостатньо зацікавлені в застосуванні раціонального та комплексного підходу для використання, охорони та відтворення лісових ресурсів. Для реалізації сталого лісокористування в Україні необхідно розробити та запровадити на практиці низку важливих науково обґрунтованих заходів (рис. 2).

В Україні стан регулювання лісовою галуззю ще неповною мірою відповідає концепції сталого лісокористування. З огляду на це, в управлінні лісовим господарством необхідно застосувати інтегровані еколого-економіко-правові важелі, які об'єктивно є ефективніші й забезпечать успішний поетапний перехід від традиційного до сталого лісокористування. Така поетапність переходу є

об'єктивною закономірністю. Саме тому нинішня еколого-економіко-правова мотивація суспільного виробництва, закріплена в нормативних актах, повинна зазнати змін і набути характерних рис сталого розвитку, для побудови ефективної національної системи сталого лісокористування. Водночас, ліси Державного лісового фонду, які тепер перебувають у підпорядкуванні різних державних відомств, доцільно передати у віддання єдиного господаря, тобто Державного агентства лісових ресурсів України.

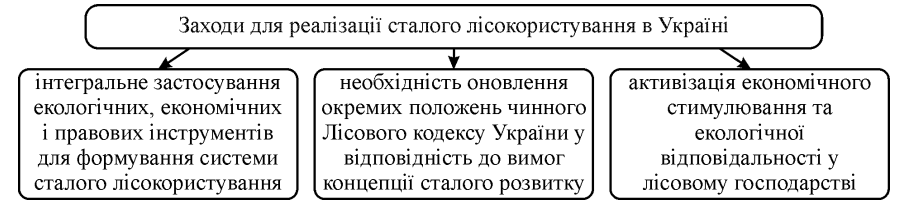

Рис. 2. Заходи для реалізації сталого лісокористування в Україні

На основі запропонованої акад. НАН України Ю.Ю. Туницею екосистемної сутності природокористування пропонуємо адаптовану схему сталого лісокористування (рис. 3). Ця схема становить вихідну методологічну основу поєднання екологічних, економічних і правових інструментів, які забезпечать ефект досягнення цілей сталого розвитку в лісовому секторі економіки.

Д - деревинні ресурси; М - недеревні ресурси рослинного походження;
Ф - лісова фауна; Р - багатосторонні корисні функції лісу

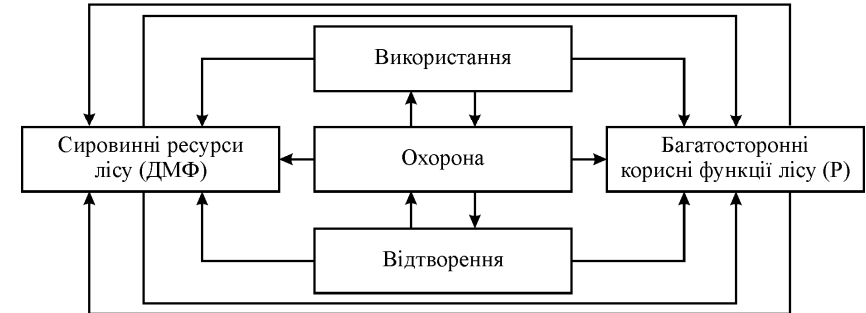

Рис. 3. Схема єдності компонентів сталого лісокористування як об'єкта дослідження

Зазначимо, що постулат триєдиного процесу використання, охорони і відтворення двоєдиних компонентів лісової екосистеми відповідає вимогам документів "Ріо-92", рекомендаціям доповіді "Наше спільне майбутнє" Міжнародної Комісії з довкілля і розвитку (комісія Брундтланд), схваленої Генеральною Асамблеєю ООН у 1987 р., а також іншим міжнародно визнаним документам.

Основні передумови введення еколого-економіко-правових інструментів показано на рис. 4.

Створення ефективного механізму еколого-економіко-правової відповідальності та відповідного регулювання соціо-еколого-економічних відносин у лісовому секторі має бути однією з базових умов у реалізації принципів сталого

лісокористування. Отже, в Україні необхідно розробити та активно використовувати інтегровані еколого-економіко-правові інструменти, на основі яких забезпечувалась би реалізація сталого лісокористування.

Рис. 4. Основні передумови застосування еколого-економіко-правових інструментів

Водночас, впровадження такого підходу створить сприятливі умови для оздоровлення лісового сектору, а суб'єктам господарювання буде економічно вигідно дотримуватися вимог раціонального використання, охорони та відтворення лісів.

Висновки

1. Ви рішення існуючих проблем у сфері використання, охорони та відтворення лісових ресурсів потребує вдосконалення еколого-економіко-правових механізмів регулювання лісокористування шляхом прийняття державою спеціальних нормативно-правових актів, які відповідали б принципам сталого лісокористування.
2. Процес формування ефективної системи сталого лісокористування необхідно здійснювати на основі нового, синергетичного підходу, який полягає в інтегральному застосуванні екологічних, економічних і правових інструментів управління лісовим господарством.
3. Інтегроване еколого-економіко-правове забезпечення сталого лісокористування дає змогу об'єднати зусилля науковців екологічної, економічної та правової галузей у вивченні, аналізі та вирішенні проблем, які є в лісовому господарстві.

Література

1. Большой энциклопедический словарь. – В 2-х т. / гл. ред. А.М. Прохоров. – М. : Изд-во "Сов. Энциклопедия". – 1991. – Т. 2. – 644 с.
2. Вірченко В. Синергетичний підхід в економічних дослідженнях / В. Вірченко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка : зб. наук. праць. – К. : Вид-во КНУ. – 2009. – Вип. 110. – С. 34-36.
3. Гулик Г.С. Синергетична концепція інтегрованого застосування правових та економічних важелів сталого лісокористування // Наукові праці Лісівничої академії наук України : зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 10. – С. 228-231.
4. Гулик Г.С. Синергетика інтегрального застосування економіко-правових інструментів формування системи сталого лісокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2013. – 23 с.
5. Туниця Ю.Ю. Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 314 с.
6. Чернявський М.В. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся : монографія / М.В. Чернявський, І.П. Соловій, Я.В. Генік, О.І. Каспрук, О.В. Генік, М.П. Мельникович, Г.З. Герасим, В.Є. Савка; за ред. М.В. Чернявського, І.П. Соловія, Я.В. Геніка. – Львів : Тов. "Зелений Хрест", "Ліга-Прес". – 2011. – 256 с.
7. Что такое устойчивое лесопользование?. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.forest.ru/rus/sustainable_forestry/what_is.

Гулик Г.С. Современные эколого-экономико-правовые проблемы реализации концепции устойчивого лесопользования в Украине

Обращено внимание на современные эколого-экономико-правовые проблемы использования, охраны и воспроизводства лесных ресурсов. Рассмотрена необходимость разработки надлежащей теоретико-методологической базы и принятия соответствующих эколого-экономико-правовых норм, которые обеспечили бы практическую реализацию устойчивого лесопользования. Отражены основные факторы, которые влияют на правонарушения в лесном секторе. Предложено разработать и реализовать такое научно-исследовательское направление как "Синергетическое эколого-экономико-правовое обеспечение устойчивого лесопользования".

Ключевые слова: устойчивое лесопользование, синергетика, эколого-экономико-правовые нормы, управление лесным хозяйством.

Gulyk G.S. Modern Environmental, Economic and Legal Problems of Sustainable Forest Management Concept Implementation in Ukraine

Attention is paid to modern environmental, economic and legal issues of the use, protection and restoration of forest resources. The necessity for development of appropriate theoretical and methodological framework and appropriate environmental and economic laws that would ensure practical implementation of sustainable forest management is studied. The main factors influencing the illegal activities in the forest sector are considered. It is proposed to design and implement a new research direction called "synergetic environmental, economic and legal frameworks for sustainable forest management."

Keywords: sustainable forest management, synergy, environmental, economic and legal norms, forest management.

УДК 330.34:338.01.36:519.86

Проф. Б.А. Карпінський¹, канд. екон. наук;
доц. І.М. Васильків¹, канд. фіз.-мат. наук;
адвокат О.Б. Карпінська²; аспір. А.Б. Шевців¹

МОДЕЛЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ФОРМУВАННЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ДИНАМІКА ЗМІН. ЧАСТИНА I

Запропоновано збалансований (знаннево-природний) імператив до формування сталого розвитку економіки, який поєднує в єдине ціле: фінансово-економічну ресурсо-осадилову складову виробництва продукції та стан довкілля, за якого встановлюються обмеження на витрачання природно-сировинних ресурсів і екстернальні шкоди, виходячи з Концепції сталого розвитку. Ґрунтуючись на допущенні, що приріст витрачання природно-сировинного ресурсу можна розкласти на дві складові, а також, беручи до уваги, що кожний вид забруднювача пов'язаний з конкретними видами використовуваних природно-сировинних ресурсів, сформовано модель сталого розвитку економіки (модель Карпінського-Божка), яка дає змогу визначати напрямки його досягнення з економіко-інноваційних позицій.

Обґрунтовано в пропонуваній моделі поділ науково-технічного прогресу на види: 1-го роду (впливає на конкурентоспроможність продукції через підвищення ефективності праці) та 2-го роду (впливає на конкурентоспроможність продукції через ресурсозбереження), що дає змогу оцінювати роль НТП з позиції сталого розвитку економіки. Виділено вплив стану основних засобів (в Україні на початок 2015 р. ступінь зносу доходить до 80 %) на інвестиційну привабливість приватизованих об'єктів та фінансові надходження від цього, що характеризуватиме можливість виконання заходів сталого розвитку економіки.

¹ Львівська державна фінансова академія;

² Адвокатське об'єднання "Карпінська і партнери", м. Львів